

Nesterenko V., Bedran R. The problem of educating preschool children's health culture

The analysis of scientific researches on education of health culture, health-saving competences and a healthy lifestyle of preschool children has been presented in the article. Nowadays, the category of health has acquired a special urgency, being transformed into a global problem of human civilization existence, predetermining the revision of the attitude of the population towards one's own health and the introduction of health ideology into life. The basis of such changes lies in the formation of natural life-related human positions, beginning with preschool age, with regard to the world, him- / herself and his / her own health, that is, in terms of the culturological paradigm of education, in education of health culture. It has been determined that the health problem of preschool children is considered today through: the formation of valeological culture and health culture, providing children with knowledge about the basics of health, the formation of a value attitude to his / her own health, the peculiarities of physical education, the basis of a healthy lifestyle, the professional training of future preschool teachers to educational and health work with children of preschool age. The researches of modern scientists in different directions have been analyzed, namely: valeological education; education of a healthy lifestyle of preschool children; development of health-saving competence of preschool children; development of health culture of preschool children. It has been noted that the analysis of scientific research on the conditions of activities, which is aimed at education of health culture and the basis of a healthy lifestyle, testifies that scientists focus on the content of information for children as well as creation the appropriate environment and implementation of interaction between preschool teachers and parents. It has been noted that the determining factor for education of preschool children's health culture is the creation of conditions for the development of self-awareness of children, which will be aimed at a value attitude to their own health and the health of other people.

Keywords: health culture, preschool children, children's health culture, health-saving competences, healthy lifestyle of children.

Стаття надійшла до редколегії 12.02.2018

УДК 378.011.3-051:37.013.73(045)

Наталія ПАВИНСЬКА

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
соціально-економічних дисциплін, вчений секретар
Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради, м. Харків, Україна
e-mail: pavynska_na@ukr.net*

ФОРМУВАННЯ ГУМАНІСТИЧНОГО СВІТОГЛЯДУ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ЗАСОБАМИ ГУМАНІСТИЧНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Сьогодні, в умовах зміни сталих цінностей, як ніколи важливим є акцентування уваги на формування гуманістичного світогляду майбутнього вчителя, здатного керувати гармонійним розвитком особистості школяра та виховувати загальнолюдські, національні і духовні ідеали. У статті зазначено, що суспільство потребує вчителя, який буде активним суб'єктом педагогічного процесу, здатним до адаптації та ефективної діяльності в сучасному освітньому середовищі. Визначено, що гуманістичний світогляд у майбутніх учителів формується завдяки цінностям, принципам і інтересам.

Ключові слова: гуманістична педагогіка, гуманізм, світогляд, формування, майбутні вчителі.

Сучасний стан розвитку суспільства характеризується переоцінкою системи цінностей і намаганням виробити новий погляд на світ і місце людини в ньому. Тому в основу формування гуманістичного світогляду закладено принцип гуманізації, гуманітаризації та демократизації процесів навчання і виховання. За сучасних умов соціальних, економічних перетворень у країні проблеми виховання молоді із системи гуманістичного виховання набувають першочергового значення.

Особливо актуальним є розвиток виробництва і запровадження у теорію і практику сучасного

виховання й життєздатного утворення основних ідей положень гуманістичної педагогіки. Гуманістичний напрямок у педагогіці виник у другій половині ХХ століття як відбиток ідей гуманістичної психології. У центрі уваги гуманістичної парадигми виховання є особистість, яка прагне до максимальної реалізації своїх фізичних можливостей.

Зародження гуманістичної педагогіки було покладено філософами: Сократом, Платоном, Арістотелем. Педагогічні ідеї становлення гуманізму як основи життєдіяльності особистості представлені в працях видатних вітчизняних педагогів:

А. Макаренка, Г. Сковороди, В. Сухомлинського, К. Ушинського та інших. Деякі аспекти формування світогляду особистості розглядалися у різних аспектах та представлено у працях І. Беха, В. Білогур, Д. Пашенка, Л. Потапюк та інших. Однак на сьогодні відсутній комплексний аналіз щодо формування гуманістичного світогляду у майбутніх учителів засобами гуманістичної педагогіки.

Мета статті полягає в обґрунтуванні формування гуманістичного світогляду у майбутніх учителів засобами гуманістичної педагогіки.

Освіта ХХІ століття перебуває на новому рівні розвитку. Тому вища школа має здійснювати підготовку висококваліфікованих фахівців, які повинні творчо мислити, критично оцінювати себе та навколишню дійсність. Відповідно до Конституції України, Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту» особливої ваги набуває завдання виховання молоді, тобто проблема формування світогляду особистості.

Тому сучасні тенденції розвитку нашого суспільства перш за все пов'язані з визначенням нових запитів до підготовки майбутніх учителів. Важливість суспільного запиту підтверджується документами розвитку освітньої сфери, зокрема введенням професійного стандарту педагога, в якому задаються конкретні вимоги до кваліфікації вчителя. Сучасний вчитель повинен відповідати високим вимогам компетенцій у своїй професійній сфері.

Зазначимо, що відповідальність педагога перед суспільством надзвичайно велика. Місія педагога в суспільстві – священна. Для її реалізації необхідна щирість у поєднанні з любов'ю, знаннями та силою. І щирість сьогоdnішнього сприйняття освітнього простору змушує констатувати: не від дітей слід вимагати засвоєння норм і правил поведінки, певної суми знань, умінь та навичок. Вимагати слід від себе – освітленого погляду на свою роботу, педагогічної компетентності і майстерності, поваги до особистості.

Відзначимо, що професія педагога, окрім цього, вимагає постійного самовдосконалення особистості вчителя. При всьому розмаїтті методів навчання й виховання особистість педагога була і залишається його головним інструментом. Якщо ж говорити про педагогічну діяльність в цілому, то для її здійснення необхідні такі складові: освітній простір, зміст навчання, інструментарій і суб'єкт освітнього процесу [4; 5].

Зауважимо, що роль вчителя в освітньому процесі велика. На думку педагога Я. Коменського, вчитель завжди і у всьому є прикладом для учнів, тому він повинен бути високоморальним, відданим своїй справі, впевненим у корисності своєї праці.

Відповідаючи вимогам, необхідно зробити парадигмальний акцент в підготовці вчителя не тільки на професійній складовій, а й на його осо-

бистісному становленні, формуванні необхідного рівня духовно-морального розвитку. Таким інтегративним у майбутніх учителів є гуманістичний світогляд, який проявляється через засоби гуманістичної педагогіки [7]. Становлення гуманістичного світогляду у майбутніх учителів сьогодні будується на ідеї збереження традиційних аксіологічних цінностей, принципів гармонізації особистих і суспільних інтересів завдяки засобам гуманістичної педагогіки.

Методологічною платформою розвитку гуманістичного світогляду майбутніх учителів є ідеї гуманної педагогіки. Парадигма гуманної педагогіки орієнтує майбутнього вчителя на перетворення дитини в добровільного і зацікавленого соратника, одноступця. Основні постулати гуманної педагогіки – віра в можливості дитини, розкриття його самобутньої природи, повага до його особистості, спрямованість на служіння добру і справедливості.

Тому перш ніж ми розглянемо, як саме відбувається формування гуманістичного світогляду у майбутніх учителів засобами гуманістичної педагогіки, зазначимо, що ми називаємо гуманістичним світоглядом. У нашому дослідженні взято за основу трактування поняття «гуманістичний світогляд», запропоноване Д. Пашенком, а саме: «Гуманістичний світогляд» – це система поглядів, переконань та ідеалів особистості, орієнтована на визнання людини як найвищої цінності та на пізнання і вдосконалення себе й оточення відповідно до законів матеріального і духовного світу» [6, 264–269].

Відзначимо, що гуманістична педагогіка, на противагу педагогіці неопозитивізму, ставить за мету виховання гуманіста, формування в особистості високих моральних якостей, умінь спілкуватися, розуміти себе й інших людей. Сучасна особистість, уважають її представники, має вміння виживати, об'єднуючись із іншими людьми заради захисту життя на Землі. Ця педагогічна течія сформувалась як протест проти негативних наслідків стрімкого розвитку техніки, зменшення природних ресурсів, забруднення води, ґрунту, атмосфери [1].

Крім того слід зазначити, що гуманістична педагогіка закликає до пробудження серця, розвитку інтуїції, приділяє увагу творчості, фантазії, вільному самостійному мисленню. Мета гуманної педагогіки проста і велична – виховання Благородної Людини, високодуховної, культурної, етичної, яка прагне до вдосконалення, розширеного пізнання, яка ставить перед собою завдання принести якомога більше користі оточуючим та спрямовує свій талант на служіння загальному благу, служіння людству [1].

Зазначимо, що головними поняттями гуманістичної педагогіки є «самоактуалізація людини», «особистісний ріст», «розвивальна допомога».

Кожна людина є цілісним утворенням, неповторною особистістю. Поведінка особистості визначається не підкріпленням, що надходять із зовнішнього середовища, як вчить біхевіоризм, а вродженим прагненням людини до актуалізації – розвитку своїх природних здібностей, пошуку свого сенсу і життєвого шляху. Особистість розуміється як складна автономна система, що відрізняється спрямованістю, волею до позитивної діяльності і співпраці.

Як бачимо, сучасна гуманістична педагогіка досить творчо вирішила віковичну дилему стосовно природи педагогічного процесу, суть якої чітко визначив майже століття тому знаменитий американський філософ та педагог Дж. Дьюї. «Історія освітньої теорії, писав він, – позначена протистоянням ідей, одна з яких виводить розвиток освіти з внутрішніх факторів, а інша – з зовнішніх; одна з яких ґрунтується на природних здібностях людини, а інша вважає освіту процесом подолання природних схильностей та їх заміщення звичками, набутими під тиском зовнішнього середовища» [3].

Сучасна гуманістична педагогіка безумовно виходить із пріоритетності внутрішніх джерел освіти та розвитку дитини, відводячи зовнішнім механізмам освіти роль організації та упорядкування внутрішньо вмотивованого процесу навчання та виховання. Зовнішній вплив на дитину може відтак бути визнаним ефективним і соціально доцільним лише у випадку, коли він узгоджується з механізмами її саморозвитку і сприяє розкриттю внутрішніх потенцій дитини. Будь-яке обмеження цих потенцій заради якихось зовнішніх цілей визнається антигуманним і таким, що не відповідає сучасним потребам як освіти, так і суспільства.

На сьогодні постає питання: «Як реалізувати все те хороше, що закладено природою в кожну дитину?»

Гуманістична педагогіка вказує для цього лише один шлях – проникнення у внутрішній світ дитини з боку педагога і відтворення на цій основі партнерства між педагогом та учнем. Педагогіка партнерства – це практична основа гуманоцентричної переорієнтації усєї системи міжособистісної комунікації в школі. Між іншим, основа цього партнерства – внутрішній світ дитини – вказує і на його провідну сторону. Ініціатива у співробітництві лише формально, з організаційної точки зору, належить учителю. Реально її зміст визначається дитиною, і це запорука того, що вказане партнерство не буде формально нав'язане зовні, а матиме міцне коріння у тому ж дитячому житті, яке визначає діяльність гуманоцентрично орієнтованого освітнього закладу [1; 4].

Відповідно гуманістична педагогіка характеризується повагою до дітей, запереченням фізичних покарань, прагненням до вдосконалення здібностей дітей. Гуманісти значної уваги надавали

фізичному й естетичному вихованню дітей, вивченню рідної, грецької, латинської мов, математики, астрономії, механіки, природознавства, географії, літератури, мистецтва. Вони вважали, що в процесі навчання і виховання діти повинні активно мислити, самостійно пізнавати навколишній світ, а тому освітній процес треба зробити привабливим для них, широко використовувати наочність, проводити прогулянки, екскурсії тощо.

Слід зазначити відмінні ознаки гуманістичної педагогіки:

- 1) зміщення пріоритетів на розвиток психічних, фізичних, інтелектуальних, моральних та інших сфер особистості замість оволодіння обсягом інформації і формування певного кола умінь і навичок;
- 2) зосередження зусиль на формуванні вільної, самостійно думаючої і діючої особистості, громадянина-гуманіста, здатного робити обґрунтований вибір в різноманітних навчальних і життєвих ситуаціях;
- 3) забезпечення належних організаційних умов для успішного досягнення переорієнтації освітнього процесу [4].

Зазначимо, що гуманістична педагогіка розглядається як інструмент зміцнення і виховання волі до життя і прагнення конструктивно взаємодіяти зі світом. Вона орієнтує освіту на розвиток у дітей і дорослих креативності, винахідливості, оптимізму, впевненості в собі, гнучкості, відкритості світу і тих змін, які в ньому постійно відбуваються.

Вищезазначене дає підстави стверджувати, що педагогічна складова гуманістичного світогляду полягає в тому, щоб закласти у вихованцях основи розсудливості, навчити самостійно міркувати над проблемами добра і зла, істини і брехні. Вона чужа технологій вироблення сліпого наслідування традиційним правилам, нормам і приписам. Це скоріше дескриптивна, описова і демонстраційна, а не прескриптивна, відповідно до якої або авторитарна педагогіка. Це педагогіка діалогу і співпраці» [5; 8].

Можна стверджувати, що гуманістична педагогіка – педагогіка практичного діяльного гуманізму, який не ухиляється від визнання фактів антигуманізму, у тому числі в педагогіці, а активно бореться з цими педагогічними засобами. «Гуманістичні психологія і педагогіка допомагають людині усвідомити потребу вдосконалення, а також надати їй максимально безпечний для самої особистості характер. Гуманізм визнає можливість і дійсність побутування в людині антигуманного, нелюдського, і людина повинна вчитися максимально обмежувати прояв свого негативу, контролювати темну сторону своєї істоти. Гуманістична педагогіка виходить з впевненості в можливості приборкання людиною своєї нелюдськості в ході особистого самовдосконалення і плідного спілкування зі світом і людьми» [1].

Вітчизняна педагогіка поступово, однак поки дуже повільно, повертається в бік гуманістичних ідей, упроваджуючи їх у педагогічну практику. Кінцева мета гуманістичної педагогіки – це виховання повноцінного і повноправного суб'єкта діяльності, пізнання і спілкування. Найбільш значущою і визначальною мірою виховного процесу гуманістичної педагогіки є створення передумов для самореалізації особистості, розкриття того творчого потенціалу, який закладений у кожній людині спочатку, прояв здібностей особистості, в процесі чого формується гуманістичний світогляд у майбутніх учителів.

Зазначимо, що відмінними ознаками гуманістичної педагогіки є: зміщення пріоритетів педагогіки на психічні, інтелектуальні, моральні і фізичні сфери розвитку особистості, замість оволодіння нею певним обсягом інформації; зосередження зусиль на формуванні вільної, самостійно мислячої і діючої особистості, громадянина-гуманіста, здатного прийняти самостійне рішення в різних життєвих ситуаціях; забезпечення сприятливих умов для створення нового освітнього процесу. Перехід освітнього процесу на новий, гуманістичний рівень слід розуміти як відмову від авторитарної педагогіки, що надає тиск на особистість і заперечує саму можливість виникнення між педагогом і учнями нормальних рівноправних людських відносин, як перехід до особистісно орієнтованої форми навчання, що надає абсолютне значення особистій свободі і самостійності учнів [1; 4; 7].

Зауважимо, що на практиці гуманістична педагогіка реалізується конкретними формами і методами інноваційної діяльності. До цих форм і методів належать: диференціація навчально-виховної діяльності; індивідуалізація процесів навчання і виховання; створення умов для розвитку здібностей і нахилів кожного вихованця; формування гомогенних класів і паралелей; комфортність навчально-виховної діяльності; психологічна захищеність учнів; віра в сили і можливості кожного учня. І ще: прийняття учня таким, яким він є; забезпечення успішності виховання і навчання; зміна цільової установки школи; обґрунтованість рівня розвитку кожного учня; виключення заочного навчання як такого, що заважає прямому спілкуванню педагога з учнем; переорієнтація внутрішніх особистісних установок учителя; посилення гуманітарної освіти.

Деякі аспекти гуманістичної педагогіки не є безперечними, на практиці дуже часто реалізувати абсолютно всі їх часто буває неможливо. І пов'язано це не тільки зі сформованою системою освіти, але ще і з менталітетом основних верств населення. Прийняти гуманістичну педагогіку в школах як основоположну поки неможливо. Однак упроваджувати окремі форми і методи, що

сприяють формуванню нової, відкритої особистості, безумовно, потрібно. Процес зміни шкільної освіти і виховання – це процес досить тривалий, але необхідний [1].

Провідними ідеями гуманістичної педагогіки, на яких доцільно будувати підготовку майбутніх учителів, є:

- 1) надання права для вільного всебічного розвитку людини, повага до гідності її особи;
- 2) розвиток творчої індивідуальності особистості, дух волелюбства і волелюбності;
- 3) самоцінність людської особистості;
- 4) морально автономна, самовизначається особистість;
- 5) гармонізація особистих і суспільних інтересів; турбота про поліпшення навколишнього життя, принесення користі і радості близьким і далеким людям;
- 6) синтез ідеї прав людини з ідеями справедливості, совісті, духовності [1; 4; 5].

Формування гуманістичного світогляду у майбутніх учителів в рамках гуманістичної педагогіки вимагає складної психологічної перебудови вже дорослої людини, перегляду багатьох правил його поведінки і позицій. Г. Берулава і М. Берулава підкреслюють важливість закладу вищої освіти в професійному становленні майбутнього вчителя, зокрема у формуванні світогляду. Педагоги пропонують створювати спеціальні ситуації в рамках професійного навчання, де і відбувалася б стимуляція такої поведінки. Разом із тим це система не нова й активно застосовувалася за радянських часів, коли навчаються «пропонувалися і успішно ними інтеріоризувати зразки моральної поведінки» [2]. Маючи певний рівень світогляду, духовно-моральної поведінки, майбутній учитель буде відповідати сучасним вимогам професійного стандарту педагога.

Вищезазначене дає підстави стверджувати, що гуманістична педагогіка орієнтована на саморозвиток особистості, врахування природної індивідуальності, велику самостійність. Тому сьогодні суспільству потрібен не лише спеціаліст, а вчитель-професіонал, який орієнтований на нове мислення, демократичний стиль діяльності. Особливо актуальним стає формування нового, відповідного часу світогляду у майбутніх учителів, в основі якого лежить цінність будь-якої людської особистості. Гуманістичний світогляд, повинен стати підґрунтям для виховання громадян, у яких органічно поєднувалися б гуманістичні риси, а саме: милосердя, толерантність, віра, світогляд.

Перспектива подальших досліджень має бути спрямована на вивчення розкриття поняття «гуманістичний світогляд» у майбутніх учителів через призму людинотворчості.

Список використаних джерел

1. Амонашвили Ш. А. Размышления о гуманной педагогике. Москва : Издательский Дом Шалвы Амонашвили, 1995. 496 с.

2. Берулава Г. А., Берулава М. Н. Новая методология развития личности в информационном образовательном пространстве. *Педагогика*. 2012. № 4. С. 15.
3. Дьюи Дж. Школа и общество. Москва : Госиздат, 1924. 168 с.
4. Кудишина А. А. Гуманистическая педагогика. URL : <http://hum.offlink.ru/education/kurses/pedagogics-main/Pedliterature/> (дата звернення : 11.01.2018).
5. Манифест гуманной педагогики. Донецк : Изд-во «Ноулидж» (донецкое отделение), 2011. 43 с.
6. Пащенко Д. І. Формування готовності майбутніх учителів початкових класів до гуманістичного виховання учнів : монографія. Київ : Науковий світ, 2005. 371 с.
7. Становление гуманистического мировоззрения личности : пособие для студентов педагогических вузов ; под ред. Р. М. Роговой. Москва : Изд. Ин-та развития личности РАО, 1994. 224 с.
8. Черноволенко В. Ф. Мировоззрение и научное познание. Киев : Наука, 1970. 250 с.

References

1. Amonashvili Sh. A. (1995). *Razmyshleniya o gumannoy pedagogike [Reflections on humane pedagogy]*. Moskva : Izdatel'skiy Dom Shalvyi Amonashvili. 496 s.
2. Berulava G. A., Berulava M. N. (2012). *Novaya metodologiya razvitiya lichnosti v informatsionnom obrazovatel'nom prost'ranstve [A new methodology for the development of the individual in the information educational space]*. Pedagogika. № 4. S. 15 [in Russian].
3. Dyui Dzh. (1924). *Shkola i obschestvo [School and Society]*. Moskva : Gosizdat. 168 s.
4. Kudishina A. A. *Gumanisticheskaya pedagogika [Humanistic pedagogy]*. URL : <http://hum.offlink.ru/education/kurses/pedagogics-main/Pedliterature/> (data zvernennya : 11.01.2018) [in Russian].
5. *Manifest gumannoy pedagogiki [Humanistic pedagogy]*. (2011). Donetsk : Izd-vo «Noulidzh» (donetskoe otdelenie). 43 s. [in Russian].
6. Pashchenko D. I. (2005). *Formuvannia hotovnosti maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv do humanistychnoho vykhovannia uchniv [Formulation preparedness maibutnih teachers uchatkovykh klassiv up to humanistic vihovannya uchiviv]*. Monohrafiia. Kyiv : Naukovyi svit. 371 [in Ukrainian].
7. *Stanovlenie gumanisticheskogo mirovozzreniya lichnosti [The formation of a humanistic worldview of the individual]*. (1994). Posobie dlya studentov pedagogicheskikh vuzov ; pod red. R. M. Rogovoy. Moskva : Izd. In-ta razvitiya lichnosti RAO. 224 s. [in Russian].
8. Chernovolenko V. F. (1970). *Mirovozzrenie i nauchnoe poznanie [World outlook and scientific knowledge]*. Kiev : Nauka. 250 s. [in Russian].

Павинская Н. А. Формирование гуманистического мировоззрения в будущих учителей средствами гуманистической педагогики

Сегодня, в условиях изменения постоянных ценностей, как никогда важным является акцентирование внимания на формировании гуманистического мировоззрения будущего учителя, способного управлять гармоничным развитием личности школьника и воспитывать общечеловеческие и духовные идеалы. В статье указано, что общество нуждается в учителе, который будет активным субъектом педагогического процесса, способным к адаптации и эффективной деятельности в современной образовательной среде. Определено, что гуманистическое мировоззрение у будущих учителей формируется благодаря ценностям, принципам и интересам.

Ключевые слова: гуманистическая педагогика, гуманизм, мировоззрение, формирование, будущее учителя.

Pavynska N. Formation of the humanistic outlook of future teachers through means of humanistic pedagogy

Today, in constant values change more than ever important emphasis on the formation of humanistic outlook of the future teacher who can manage the harmonious development of the individual student and to form common in children, the national ideals and spiritual values. The article states that society needs a teacher who will be an active subject of the pedagogical process, capable of adapting and effective activity in the modern educational environment. Determined that the humanistic outlook of future teachers formed by the values, principles and interests.

Responding to the requirements paradigm must be done emphasis in the preparation of teachers not only on the professional component, but also in his personal formation, forming the required level of spiritual and moral development. So integrating future teachers are humanistic worldview that manifests itself via humanist pedagogy. Formation of humanistic outlook of future teachers today is based on the idea of preservation of the traditional axiological values, principles of harmonization of private and public interests.

The methodological platform for the development of the humanistic outlook of future teachers is the ideas of humane pedagogy. The paradigm of humane pedagogy guides the future teacher to transforming the child into a voluntary and interested ally, like-minded. The basic postulates of humane pedagogy are belief in the child's ability, the disclosure of his original nature, respect for his personality, his focus on serving goodness and justice.

Note that humanistic pedagogy, aims to educate a humanist, the formation of high moral qualities in a person, the ability to communicate, to understand themselves and other people.

The formation of a humanistic world outlook for future teachers within the framework of humanistic pedagogy requires a complex psychological adjustment of an adult's age, a review of many rules of his behavior and attitudes.

Keywords: humanistic pedagogy, humanism, world outlook, formation, future teachers.

Стаття надійшла до редколегії 02.02.2018